

Є.А. Товкач

Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

СИСТЕМА ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІВДЕННОЇ КОРЕЇ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ ст.): СТАНОВЛЕННЯ, ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ, СУЧАСНИЙ СТАН

Республіка Корея часто згадується як найбільш очевидний приклад прямого зв'язку між ефективною освітньою політикою та сталим економічним зростанням. Освітня політика країни є переконливим свідченням того, що інвестиції в освіту можуть бути першим кроком у розв'язанні проблем виробництва, а вкладені кошти за короткий час повертаються. Корея, якій притаманний сильний державний контроль за усіма сторонами суспільного життя, керує й адаптацією своєї освітньої системи відповідно до розвитку і диверсифікації потреб економіки.

Значні інвестиції в систему освіти стали складовою стратегії, орієнтованої на розвиток експортного виробництва. Метою інвестицій є забезпечення пріоритетного розвитку тих навичок та здібностей працівників, які необхідні для підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

За останні десятиліття за кількістю студентів в структурі населення Корея посіла одне з перших місць у світі. У 1980 р. у Кореї на 100 тис. жителів припадав 1701 студент, і за цим показником Корея була приблизно на одному рівні з тогочасною Сирією (1611) або Аргентиною (1748). У 1996 р. цей показник становив 5581, за ним Корея опинилась далеко попереду більшості західноєвропейських країн (Італія – 3103, Швейцарія – 2066, Франція – 3600), і в цілому досягла рівня США (5339 у 1995 р.) – визнаного світового лідера у сфері вищої освіти.

Початки становлення нинішньої корейської університетської системи припадають на кінець 1940-х рр. У колоніальні часи Корея мала тільки один вищий навчальний заклад – Кенсонський Імператорський Університет (Кенсон – це тодішня офіційна назва Сеула), а також декілька освітніх установ, які пропонували неповний (дворічний) курс (їх можна умовно порівняти з радянськими технікумами). При цьому майже всі викладачі і понад половина студентів згадуваного університету були японцями. У 1945 р. у всій Кореї було менше двох тисяч власників вузівських дипломів – і це в країні, населення якої тоді, перед поділом на Північ і Південь, складало приблизно 30 мільйонів чоловік. Але з 1950-х рр. почалося стрімке збільшення чисельності студентів, що безпосередньо пов'язується з пізнішим розвитком промисловості, успішною структурною перебудовою країни й швидким зростанням національного доходу на душу населення.

Офіційно в країні функціонує п'ять типів ВНЗ (крім військових і релігійних закладів). До них належать університети, коледжі, учительські інститути, відкриті й заочні університети. Вищий щабель цієї ієрархічної градації посідають університети з 4-річним терміном навчання. Випускник університету має право вступати до магістратури, де він продовжує навчання ще протягом двох років. На відміну від середніх шкіл, корейські університети значно відрізняються один від одного і за рівнем освіти, і, головне, за своїм статусом, та, відповідно, можливостями працевлаштування своїх випускників.

Як і в Японії, в Кореї зберігається чітка ієрархія вищих навчальних закладів. На самій вершині ієрархічної піраміди знаходиться Сеульський державний університет, офіційно заснований у 1946 р. на базі Кенсонського Імператорського університету. Другий ешелон утворюють декілька провідних приватних університетів столиці. До них належать університети Коре і Єнсе, що змагаються

між собою за неофіційне звання «Корейського університету», а також жіночий університет Іхва. До третьої категорії належать близько 30 приватних університетів Сеула. Приблизно такий же статус мають провінційні державні університети. І нарешті, четверту, найчисленнішу і менш престижну категорію утворюють провінційні приватні університети.

Типовий великий корейський університет має у своєму складі 10-20 факультетів, які на американський зразок зазвичай називають «коледжами» (кор. – *техак*). У деяких провінційних університетах коледжів може й не бути, і вони складаються безпосередньо з кафедр (кор. – *хакква*). В університеті зазвичай є факультети природничих наук, один або декілька інженерно-технічних, медичний, юридичний, історичний (іноді може бути й окремий факультет іноземних мов), музичний і образотворчих мистецтв.

До складу багатьох університетів входить і факультет доведення, який призначений для підготовки висококваліфікованих (точніше дипломованих) домогосподарок, звичайно – з числа дівчат із багатих сімей. Слід відзначити, що хлопцям у роки передекзаменаційного марафону надається очевидна перевага, вдома їх оточують більшою увагою і витрачають на них куди більше ресурсів, ніж на зайнятих підготовкою до вступу дочок. Однак це цілком зрозуміло: Корея залишається країною домогосподарок, заміжжя в більшості випадків означає звільнення з роботи, тому для жінок – диплом поки що важливий елемент приданого, якщо дівчина не здобула вищої освіти, вона не має шансів на шлюб з щасливим власником університетського диплома, тоді як для чоловіків – це перепустка до «середнього класу» і засіб до існування.

Подібно до японців, корейці при працевлаштуванні, встановленні особистих чи ділових зв'язків і т. ін. звертають увагу на престиж не стільки професії, скільки університету. Більшість випускників університету не без підстав упевнені в тому, що працювати за спеціальністю після закінчення їм все одно не доведеться. Для корейських абітурієнтів важливо вступити саме до престижного університету. Вважається, якщо людина змогла вступити до Єнсе або Коре, вона впорасться з будь-якою роботою, а ось від випускника провінційного університету все одно немає чого чекати, які б оцінки в його дипломі не стояли. Тому немає нічого дивного у тому, що вступним іспитам у ВНЗ надається велике значення. Вся шкільна система країни має на меті насамперед підготувати учня до складання вступних іспитів. Не буде великим перебільшенням сказати, що в Кореї доля людини багато в чому залежить від того, як вона працювала (тобто навчалась) у віці 12-17 років. За даними корейського Міністерства освіти 58,7 % учнів старших класів перебувають в школі в середньому 11 годин щоденно. За цим показником Корея переважає США у два, а Японію – в 1,5 рази.

Вирішальну роль у визначенні долі абітурієнта відіграє загальнонаціональний іспит з основних предметів шкільної програми, який проводиться раз на рік у листопаді. Від тих, хто екзамнується, очікується, насамперед, володіння великим обсягом інформації і стандартними методами розв'язування задач. Така виключна орієнтація на запам'ятовування фактів залишає студентам мало можливостей для розвитку власних творчих здібностей. Водночас великою перевагою цього підходу є його об'єктивність.

Для корейської системи освіти характерний послідовний егалітаризм – намагання дати всім вступникам однакові шанси. Успіх, як вважають у Кореї, має мінімальною мірою залежати від фінансового становища сім'ї або навіть місця проживання майбутнього абітурієнта, основним (а в ідеалі – єдиним) критерієм мають бути його особисті знання і здібності. Багато в чому цей послідовний егалітарний підхід відображає традиційний конфуціанський ідеал меритократії («влада кращих»). Конфуціанська традиція підозріло ставилась до спадкових привілеїв, вважалось, що кожне нове покоління має заново доводити своє право на приналежність до еліти, яке може заслужити будь-хто.

Організаторам корейської системи вищої освіти вдалося вирішити те завдання, яке поставили перед ними корейське суспільство і конфуціанська традиція, і забезпечити представникам усіх соціальних і майнових верств населення країни приблизно однакові шанси на вступ до університету. Вступ до вищого навчального закладу залежить насамперед від працездатності й таланту абітурієнта, а не від матеріальних можливостей або зв'язків його сім'ї.

Плата за навчання в корейських ВНЗ порівняно невелика, причому в Кореї немає прямого зв'язку між престижем університету і розміром плати за навчання в ньому. Швидше навпаки: навчання у приватних університетах, які за престижем поступаються державним, коштує приблизно у два рази дорожче. А у відповідності до закону про освіту всі вищі навчальні заклади – державні і приватні (останні – 80% від загальної кількості) – контролюються Міністерством освіти. Сеуль-

ський державний університет, національна гордість, мрія сотень тисяч молодих амбіційних людей та їх батьків, є одним із найдешевших, тоді як багато «третьосортних» провінційних ВНЗ вимагають за навчання у багато разів більшу плату. Така система стала можливою завдяки державним дотаціям, які одержують в основному провідні університети. Американська ідея про те, що освіта є товар, і чим вона краща, тим більше за неї треба платити, у Кореї (як і в інших країнах Далекого Сходу) так і не прижилася.

Недоліком корейської системи освіти є обмежені можливості в проведенні власних наукових досліджень. Значне збільшення кількості студентів було досягнуте в контексті значного зростання норми студент/викладач та обмежених інвестицій у дослідження. Університети присвятили себе виключно навчанню, яке не забезпечувалося супроводом добре організованих команд інженерів і науковців. Сучасні університети поглинають приблизно 10% національних видатків на дослідження, і при тому, що в них зайняті 22% власне дослідників та 78% викладацького складу. Щоб розв'язати цю проблему, влада відкрила велику кількість дослідних інститутів, які фінансує міністерство науки і технологій.

Щодо професорсько-викладацького складу ВНЗ, то Корею справедливо називають «раєм для професорів». Університетські викладачі користуються у Кореї винятковою пошаною. Причини такого ставлення до професури криються передусім в особливостях корейської традиційної культури, яка і сьогодні у своїй основі ґрунтується на конфуціанських цінностях. Старий принцип «Імператор, учитель, батько – одне й те ж», сформульований ще в «І лі»¹, зберігає свою актуальність й, поєднуючись із конфуціанським культом освіти, створює ту специфічну атмосферу, в якій живуть і працюють корейські університетські викладачі. Заробітна плата молодого асистента становить більш як 2,5 млн. вон (2500 дол. США) і, таким чином, у півтора раза вище середньокорейської. З роками його заробітна плата збільшується ще у два або навіть три рази і стає дуже значною за показниками будь-якої країни.

Потрібно зазначити, що виключно шанобливе ставлення до освіти було характерним для Кореї, як і для інших країн Далекого Сходу, з давніх часів. Протягом століть у країнах Далекого Сходу найкоротший і найпочесніший шлях до просування службовою драбиною, тобто до багатства і привілеїв, пролягав через систему державних іспитів. Така система функціонувала протягом майже двох тисячоліть, і за цей час у масовій свідомості закріпилася чітка асоціація між освітою, з одного боку, матеріальним успіхом і становищем у суспільстві – з іншого.

Останні півстоліття стали часом бурхливого поширення вищої освіти у світі, але навіть на цьому тлі Корея виділяється надзвичайно великою кількістю осіб з вищою освітою серед молоді. Незважаючи на всі недоліки системи підготовки спеціалістів, ця обставина, звичайно, значно сприяє економічному зростанню. Наявність диплома – обов'язкова умова будь-якої кар'єри, і мрію про те, щоб дати своїм дітям якнайкращу освіту, плачуть сім'ї, які належать до будь-якого соціального прошарку. Освіта в Кореї – це перепустка якщо і не до еліти, то, принаймні, до середнього прошарку. Однак вища освіта в Кореї є й егалітарною, й елітарною одночасно. З одного боку, корейський уряд послідовно, свідомо і в цілому успішно проводить політику «рівних можливостей» у доступі до вищої освіти. З іншого боку, корейські вищі навчальні заклади утворюють чітку ієрархічну піраміду, і так зване котирування дипломів різних університетів (як на ринку праці, так і в суспільстві загалом) може бути дуже різним. При цьому університетські академічні успіхи особливої ролі не відіграють: все визначається уже самим фактом вступу до престижного навчального закладу.

Використана література

1. Ланьков А. Вища освіта по-корейському // Вища школа – 2001 – № 4-5 – С. 96-106.
2. Каленюк І. Освіта Республіки Корея в контексті стратегії суспільного розвитку // Вища освіта України – 2005 – №2 – С. 117-122. <http://vintur.vinnica.ua/universytetska-lyxomanka>.

¹ І лі (кит. trad. «Зразкові церемонії і правила благопристойності») – один з канонічних текстів конфуціанства. Інші назви – «Лі цзин» (кит. trad. «Канон благопристойності»), «Ши лі» (кит. trad. «Правила благопристойності служивих людей»). За однією з традиційних версій текст «І лі» написаний Чжоу-Гуном, за іншою – складений Конфуцієм. Згідно з «Ши цзі», «І лі» – єдиний текст, що зберігся після спалення конфуціанських книг імператором Цинь Шихуанді, і переданий Гао Таншеном. Цей текст був прокоментований його учнями Дай Де, Дай Шеном і Цин пу; їх тлумачення були офіційно рекомендовані до використання в державних навчальних закладах. В «І лі» тлумачать стародавні ритуали, обряди і правила етикету. Поряд з «Лі цзи» та «Чжоу лі» цей текст відносять до «Трьох канонів правил благопристойності» (див.: Китайская философия. Энциклопедический словарь. – Москва: «Мысль», 1994.)